

загальному підсумку, означало «червоний диплом». Направлення я одержав у Тернівську середню школу на Сумщині. Твердо вирішив йти саме у школу, але науку не покидати. Разом з Олександром Чаплигіним ми вирішили вступати на заочне відділення філософського факультету Київського державного університету імені Т. Шевченка. Приїхали до столиці, звернулися до приймальної комісії, але нам пояснили, що чинна нормативна база не передбачає такої форми навчання.

Так у Києві наші шляхи з Олександром розійшлися: кожен пішов своєю дорогою. Закінчилася і моя «перша академічна любов» – філософія. Від неї залишилися розбиті ілюзії, деякий інтелектуальний капітал і глибокі «зарубки» у свідомості.

З цим я і пішов далі в життя...

Л.В. Філіпенко
ХНАДУ (Харків)

ДУХОВНІ ТА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ОСНОВА ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПРОФЕСІОНАЛІВ

Розробка нової моралі, нових етичних уявлень, відповідних сучасному стану суспільства і вимогам до зміни місця моральності в суспільстві стало одним з важливих завдань сучасної вищої школи України. Багато науковців в своїх дослідженнях пов'язують духовність і мораль з життєздатністю людини, що, в свою чергу, визначає її професійні цінності, професійне зростання. Життєздатність професіонала визначається не тільки з комплексу професійних навичок та умінь, а насамперед з духовних моральних ціннісних орієнтацій, які впродовж всього часу існування людства виражали ціннісний сенс поведінки людини.

У стратегічних документах освітньої галузі України, зокрема в Законі України «Про вищу освіту», Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепції національно-патріотичного

виховання дітей та молоді, Стратегії національно-патріотичного виховання, акцентується потреба утвердження в освіті таких підходів, які передбачають не лише засвоєння майбутнім фахівцем певного обсягу професійних знань, умінь, навичок, а й забезпечення гармонійного співвідношення її творчих і професійних якостей, виховання духовних моральних ціннісних орієнтацій [5]. Студент закладу вищої освіти має набути властивостей, що дадуть йому змогу не лише стати висококваліфікованим фахівцем, який відповідально ставиться до виконання своїх обов'язків і здатен самостійно ухвалювати рішення, але й бути самодостатньою особистістю з почуттям власної гідності.

Вивченню темі духовних та морально-етичних ціннісних орієнтацій присвячено багато досліджень. Так, в роботах А. Сичова аналізуються основні аспекти проблеми цінностей в освіті та визначення ним трьох базових ціннісних парадигм: традиційної, модернізаційної, постсучасної [7]. Визначення та дефінітивний аналіз таких понять, як «духовна цінність», «ціннісні орієнтації». «виховання», «потреби» і т.д., зроблені в дослідженнях І.Беха та А. Осипцова[1;3]. Розмежування таких термінів, як «терпимість» та «толерантність» в свої дослідженнях надали вчені В. Сітаров, В. Маралов [2]. Про залежність між ціннісними орієнтаціями педагогів вищої школи та культурою педагогічної діяльності загалом, зокрема у вихованні духовних моральних ціннісних орієнтацій студентів писали дослідники О. Пономарьов, Н. Середа, М. Чеботарьов [4].

Аналіз наукової літератури показав суперечливість підготовки майбутніх фахівців: між попитом суспільства на майбутніх інженерів з високим рівнем духовних і моральних цінностей та відсутністю науково-методичного забезпечення навчального процесу вищих технічних навчальних програм для виховання духовних та моральних цінностей майбутніх фахівців. Невирішеними частинами проблеми залишаються виховання відповідальності, толерантності, милосердя, гідності майбутніх інженерів у галузі освіти.

Про гостру актуальність проблеми духовних і моральних ціннісних орієнтацій у сучасній українській освіті свідчить наказ міністерства освіти та науки України про створення у 2019 році робочої групи з підготовки методичних рекомендацій щодо ціннісних орієнтирів у сучасній українській школі [6]. Це обумовлюється прагненням освітньої інтеграції в межах Європейського Союзу, забезпеченням конкурентоспроможності вчених та випускників закладів вищої технічної освіти не тільки за рахунок сформованих професійних навичок, а й розвинутими морально-ціннісними орієнтаціями.

Для виховання духовних моральних ціннісних орієнтацій майбутніх інженерів ми розробили спецкурс «Духовні моральні ціннісні орієнтації: шляхи виховання», метою якого є усвідомлення студентами сутності духовних моральних ціннісних орієнтацій, а також стимулювання потреби професійного саморозвитку майбутніх фахівців технічного профілю. Реалізація програми виховання духовних моральних ціннісних орієнтацій студентів технічних закладів вищої освіти відбувалась в Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті (ХНАДУ). Спецкурс був впроваджений на дисциплінах: "Соціально-політологічні проблеми сучасного суспільства", "Політологія" для спеціальностей: 193 Геодезія та землеустрій, 192 Будівництво та цивільна інженерія, 151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології; 121 Інженерія програмного забезпечення; 133 Галузеве машинобудування, 152 Метрологія та інформаційно-вимірвальна техніка.

В основу моделювання змісту розробленого курсу покладено нагальні потреби суспільства та вимоги, які воно ставить перед майбутніми фахівцями технічного профілю. Під час відбору змістового наповнення спецкурсу ми керувалися такими комплексними критеріями відбору: виховна спрямованість змісту курсу; орієнтованість змісту курсу на розвиток пошукової діяльності, розвиток творчого мислення та креативності студентів; взаємообумовленість пізнавальної інформації та практичних робіт,

закладених у зміст спецкурсу; логічність викладу освітнього матеріалу, послідовність та наступність; врахування потреб сучасного ринку праці.

Структура процесу виховання духовних моральних ціннісних орієнтацій студентів, гуманістична спрямованість охоплювала свідомість майбутніх фахівців технічного профілю, їх емоційно-почуттєву сферу, навички та звички поведінки. Саме тому цей процес підпорядкований певним діалектичним закономірностям і мав в собі взаємопов'язані компоненти: 1) виховання власного світогляду; 2) виховання здатності до емпатії; 3) оволодіння правилами та нормами духовно-моральної поведінки.

Зважаючи на це, в межах розробленого курсу «Духовні моральні ціннісні орієнтації: шляхи виховання» пропонуємо таку послідовність процесу виховання духовних моральних ціннісних орієнтацій майбутніх інженерів:

– на лекційних заняттях студенти отримують нові знання про духовні моральні ціннісні орієнтації як соціальний феномен, про генезу розвитку ідей духовної педагогіки, складові компоненти духовних моральних ціннісних орієнтацій, особливості прояву та їх значущість у майбутній професійній діяльності; – під час семінарських занять і самостійної роботи в процесі впливу на свідомість і почуття майбутні інженери поглиблюють здобуті знання з проблем виховання духовних моральних ціннісних орієнтацій та її педагогічної сутності, опрацьовують організаційно-методичні аспекти духовно-моральної взаємодії; – під час практичних занять студенти вдосконалюють практичні уміння й навички толерантної взаємодії.

Запропонований курс містить в собі міжпредметні зв'язки з всіма дисциплінами гуманітарно-педагогічного циклу, що викладають майбутнім фахівцям технічного профілю в ХНАДУ. У змісті робочої навчальної програми виокремлено теоретичні питання лекційних та семінарських занять, завдання для самостійного опрацювання, рекомендовано перелік тем для індивідуального навчально-дослідного завдання, список використаних джерел, а також перелік питань до заліку. Загалом курс «Духовні моральні

ціннісні орієнтації: шляхи виховання» розрахований на 72 години, з них 16 годин лекційних занять, 12 годин – семінарські заняття, 4 години – індивідуальна робота, 36 годин – самостійна робота, 4 години – модульний контроль. Формою підсумкового контролю є залік.

Спецкурс передбачав залучення майбутніх інженерів в дискусії за визначеною в нашому дослідженні проблематикою. Участь у таких дискусіях дала можливість сформуванню у студентів самостійності суджень стосовно проблеми духовних моральних ціннісних орієнтацій особистості, розширити світогляд, навчило глибоко й всебічно аналізувати та оцінювати ситуації, які виникають під час їх взаємин, а також проблеми, мотиви поведінки. Знання про особливості толерантності, милосердя, гідності студенти отримали у процесі проведення бесіди. Запропоновані теми для обговорення: «Духовність як міждисциплінарний феномен», «Дотримання прав та свобод студента в контексті духовності». Студентів було залучено до адекватного оцінювання прикладів позитивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії. За допомогою методу роз'яснення ми дали студентам інформацію щодо духовних моральних ціннісних орієнтацій та відповіли на їх запитання з цієї проблеми.

Під час роботи зі студентами ми використовували кейс-метод «Духовні моральні ціннісні орієнтації», в основі якого було проведення аналізу отриманої інформації щодо проблемних питань, а також знаходження шляхів їх вирішення. Кейс-метод є інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити освітній процес до реальної практичної діяльності майбутніх інженерів. Спецкурс передбачав використання таких типів кейсів: кейс-випадок, кейс-вправа, кейс-ситуація. Ми застосовували методи, які сприяють вихованню духовних моральних ціннісних орієнтацій студентів, а саме: метод формування свідомості (навіювання, переконання, приклад) та метод набуття досвіду суспільної поведінки (привчання, вправляння, доручення, вимога), самовиховання.

Виховання духовних моральних ціннісних орієнтацій відбувалось через прояви педагогічної підтримки студентів упродовж всього періоду освіти та

на всіх етапах виховання. Обов'язковою умовою виховання духовних моральних ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців технічного профілю була опора на позитивний соціальний досвід, який складався з уміння взаємодіяти з людьми та вести діалог з урахуванням єдності всіх аспектів духовності.

Таким чином, визначено, що важливу роль у вихованні духовних моральних ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої технічної освіти покладається на запропонований курс «Духовні моральні ціннісні орієнтації: шляхи виховання». За допомогою цього курсу у майбутніх інженерів формується толерантність, відповідальність, самодостатність, милосердя, гідність. Встановлено, що ефективність виховання духовних моральних ціннісних орієнтацій у майбутніх інженерів корелює з професійними та особистісними якостями педагогів вищої школи. Перспективи подальшої роботи вбачаються у концептуальному аналізі духовних моральних ціннісних орієнтацій особистості в сучасних умовах, виявом статевих та індивідуальних відмінностей проявів духовності, особливостей їх виховання у студентів іншої професійної спрямованості.

Список літератури

1. Бех І. Д. Компонентна модель сходження зростаючої особистості до духовних цінностей / І. Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2017. – Вип. 21(1). – С. 6–20.
2. Маралов В. Г., Ситаров В. А. Характеристика позицій взаємодія як форм вираження цінностей принуждення или ненасилия [электронный ресурс] / В. Г. Маралов, В. А. Ситаров // Знание. Понимание. Умение. – 2017. – №1. – Режим доступа: [https://cyberleninka.ru/article/n/harakteristik a-pozitsiy-vzaimodeystviya-kak-formvyrazheniya-tsennostey-prinuzhdeniya-ili-nenasiliya](https://cyberleninka.ru/article/n/harakteristik-a-pozitsiy-vzaimodeystviya-kak-formvyrazheniya-tsennostey-prinuzhdeniya-ili-nenasiliya) (дата обращения: 10.01.2021).
3. Осіпцов А. В. Виховання у студентів класичного університету загальнолюдських цінностей як соціальнопедагогічна проблема /А. В. Осіпцов // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2014. –

№ 2(61). – С. 130–139.

4. Пономарьов О.С., Серета Н.В., Чеботарьов М.К. Філософія освіти: система цінностей в культурі педагогіки вищої школи: навч. – метод. посібник / О. С. Пономарьов, Н. В. Серета, М. К. Чеботарьов // Нац. техн. ун-т “Харків. політехн. ін-т”. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2019. – С. 33.
5. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII “Про вищу освіту” – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
6. Про утворення робочої групи з підготовки методичних рекомендацій щодо ціннісних орієнтирів сучасної української школи МОН України / Наказ від 18.07.2019. – № 1005 – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-utvorennya-robochoyigrupi-z-rozrobki-metodichnih-rekomendacijshodo-oformlennya-ustanovchih-dokumentiv-zakladiv-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>.
7. Сычев А. А. Нравственные ценности в образовании / А. А. Сычев // Интеграция образования. – № 3 (72). – 2013. – С. 125–126.

О.К. Чаплигін
(ХНАДУ) м. Харків

Присвячується пам’яті
Станіслава Петровича Мовчана
(1941-2014) – фізика за фахом,
філософом за покликанням.

СЛОВО ПРО ТОВАРИША

Наше творче співробітництво зі Станіславом Петровичем Мовчаном почалося десь у 2006 році, коли він здав пост декана коледжу (такий підрозділ за ініціативою ректора Анатолія Миколайовича Туренка був створений в університеті, щоб якимось запобігти «вимиванню» здібної молоді з кадрового потенціалу). Зробили дуже просто – вже на першому курсі